

[B] **MET DANK AAN CLIO EN THEMIS.
DE MEMOIRES VAN CEES FASSEUR**

“Een overlijdensbericht van een ‘rustend schrijver’ heb ik echter niet aangetroffen. Niet omdat schrijvers niet doodgaan, maar omdat ze, eenmaal schrijver, het schrijven niet kunnen laten en dus ook niet kunnen rusten. Dat geldt ook voor mij.” Die zinnen formuleert Cees Fasseur (1938-2016) op de voorlaatste bladzijde van zijn memoires, waaraan hij werkte tot enkele weken voor zijn onverwachte overlijden.¹ Nu zijn Fasseurs herinneringen gepubliceerd onder de titel *Dubbelspoor*, want de auteur was zowel bedrijvig in de geschiedenis (“de mooiste studie [...] die er is”) als in het recht (dat meer het uitzicht opent op “interessante en goed-betaalde banen”).

Cees (voluit Cornelis) Fasseur, telg uit een Noord-Franse hugenotenfamilie die in de zeventiende eeuw uitweek naar de Nederlandse textiel- en universiteitsstad Leiden, groeide op in comfortabele omstandigheden als zoon van een werktuigbouwkundige die vanaf 1927 in dienst van de Koninklijke Bataafse Petroleummaatschappij, het latere Shell, werkzaam was op Borneo, één van de eilanden van het toenmalige Nederlands-Indië. Geheel in tegenstelling tot zijn uitermate handige vader was dit zondagskind “gezegd” met twee linkerhanden. Nadat het gezin zich in 1951 definitief in Nederland had gevestigd, ontwikkelde Fasseur zich tot een atehnische,

Cees Fasseur, Foto Keke Keukelaar.

typische alfa-intellectueel. De opstap daartoe vormde zijn opleiding aan een Leids gymnasium en vervolgens aan de universiteit in dezelfde stad. In *Dubbelspoor* schetst Fasseur onderhoudend, kritisch en relativerend de krachtlijnen van het Nederlandse, sterk hiërarchische en nogal elitaire universitaire bestel vóór de democratiserende cultuuromslag van de jaren zestig. De meestal uit welgestelde milieus afkomstige studenten konden in grote vrijheid en zonder veel druk hun academische curriculum afwerken, dat nagenoeg exclusief was gericht op de reproductie van feitenkennis.

Zijn studies recht(en) en geschiedenis rondde deze bourgeoisachtige “heer van stand” respectievelijk af in maart 1963 en november 1965. Na tweeëneenhalf jaar halftijds assistent strafrecht te zijn geweest aan de Leidse universiteit, werd Fasseur op 1 oktober 1965 benoemd tot referendaris (raadsheer) bij het Ministerie van Justitie in Den Haag. Hij zou er blijven tot 1986, ook nadat hij in 1975 aan zijn alma mater was gepromoveerd tot doctor in de geschiedenis en hij twee jaar later aan dezelfde academische instelling een aanstelling tot bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van de West-Europese expansie overzee had verkregen.

Als zijn belangrijkste prestatie als ambtenaar op het terrein van Themis (de godin van het recht) beschouwt Fasseur zelf zijn grote betrokkenheid 1981 bij de beleidsvoorbereiding van de Nederlandse abortuswet. Tijdens Fasseurs eerste jaren op het Haagse ministerie was één van zijn naaste collega's de latere minister-president Dries van Agt (1931). Anders dan voor diens eveneens christen-democratische opvolger functie Ruud Lubbers (1939), van wie hij onder meer het gebrek aan historisch besef laakt, heeft Fasseur in *Dubbelspoor* vrijwel uitsluitend woorden van lof over voor de altijd ietwat studentikoos gebleven Van Agt.

Fasseur omschrijft zichzelf als “een vrijzinnig liberaal” en was – met een intermezzo bij het CDA tussen 1986 en 1991 – in de late jaren zestig en opnieuw vanaf 2013 een weinig geëngageerd lid van het links-liberale D'66. Wat hem niet belette – of misschien juist inspireerde? – om in zijn memoires herhaaldelijk zowat alles en iedereen links van D66 badinerend en lichtjes provocerend te jennen, en om (de intellectuele kwaliteit van) de politiek te evalueren in eerder denigrerende bewoordingen.

Wat de Griekse muze van de geschiedenis Clio betreft, spreekt Fasseur heel expliciet zijn hoge waardering uit voor zijn Leidse leermeester Ivo Schöffer (1922-2012), zijn eveneens Leidse collega-proximus Henk Wesseling (1937) en voor Loe de Jong (1914-2005), “de grootste Nederlandse historicus van de vorige eeuw”, met zijn meerdelige “reuzenepos” *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Niet toevallig zijn zij alle drie, zoals Fasseur zelf, adepten van de “Angelsaksische historiografie met haar sterk verhalende traditie” en historici die bewust in het Nederlands schrijven voor een groot publiek, en slechts in tweede instantie in een andere taal voor vakgenoten. Fasseur, een briljante vertegenwoordiger van de narratieve historische publicistiek en bepaald geen liefhebber van in concepten geprangde en in sociaalwetenschappelijk jargon gegoten historiografie, toonde zich zijn leven overigens sterk geporteerd voor het “prachtige, levendige Nederlands” van Eduard Douwes Dekker (1820-1887), “vermoedelijk wel het mooiste proza in onze taal dat de laatste tweehonderd jaar geschreven is”.

De niet van ijdelheid gespeende Fasseur vervulde in de periode van zijn gewoon hoogleraarschap (1986-2001) ook tal van bestuursfuncties. Zo was hij als getalenteerde netwerker onder meer decaan van de Leidse letterenfaculteit en voorzitter van het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap, het koepelbestuur geestes- en maatschappijwetenschappen van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen en van het Multatuli Genootschap. Dat alles deed hij ondanks het feit dat – of misschien juist omdat? – hij weinig op had met het modieuze (pseudo)managementgedoe. Fasseur dacht en handelde vooral vanuit zijn gezond verstand, dat trouwens ook een voorname inspiratiebron vormde voor zijn juridische, ambtelijke en historische “schrijverij”.

Cees Fasseur, die zichzelf typeert als een “archieftijger” – weliswaar met een voorkeur voor niet al te moeilijk leesbare documenten – en als een historicus die “over mensen [wil] vertellen”, genoot tot kort vóór de eeuwwisseling vooral in de academische wereld faam als specialist in de geschiedenis van Nederlands-Indië. Dat zou grondig veranderen nadat hij de biografie van de Nederlandse koningin Wilhelmina (1880-1962) had overgenomen

van de initiatiefnemer, de vroegtijdig overleden Nijmeegse historicus A. F. Manning (1929-1991). Dat deed hij op verzoek van Wilhelmina’s kleindochter, toenmalig koningin prinses Beatrix (1938). Fasseurs biografie van de overgrootmoeder van de huidige koning Willem-Alexander (1967) en zijn boek over de huwelijks crisis(sen) van koningin Juliana (1909-2004) en prins Bernhard (1911-2004) werden zowel door de recensenten als het publiek geapprecieerd. Mede door de mediabelangstelling bezorgden beide monografieën hem naambekendheid en het statuut van “publiekshistoricus”. Tegelijk werd hem – niet onterecht – een te grote welwillendheid ten opzichte van het koningshuis aangewreven en werd hij door sommigen gediskwalificeerd als “hofbiograaf” of “Oranjedwerg”. In zijn boekje *De gekroonde republiek* (2011) afficheerde Fasseur zich trouwens heel expliciet als een overtuigde propagandist van de erfelijke monarchie.

De enige passages in *Dubbelspoor* die te ruim werden uitgesponnen, zijn die waarin Fasseur de polemiek reconstrueert met de critici van zijn publicaties over de geschiedenis van de Nederlandse monarchie. Zijn niet altijd voldoende met feiten en argumenten ondersteunde verweer dreigt daarbij soms de vorm aan te nemen van een weinig zelfkritische apologie. Bovendien laat hij zich zijn uitstekende contacten met het Nederlandse vorstenhuis graag en gemakkelijk aanleunen, acht hij de selectieve en persoonsgebonden toegankelijkheid van het Koninklijk Huisarchief niet in strijd met wetenschappelijke integriteit en doet hij – al dan niet ironiserend – ietwat geëxalteerd over een kerstkaart die hij ooit mocht ontvangen van Beatrix, toen nog Koningin der Nederlanden.

Als balans van zijn gevarieerde, boeiende en productieve publieke leven besluit Fasseur dat “het hoogleraarsambt [...] nog steeds de prachtigste baan” is. Zijn in een rustig kabbelende stijl en een fraaie taal geschreven memoires bieden daarvan het overtuigende bewijs. Ze bevatten dan wel geen opzienbarende onthullingen of inzichten, maar zijn uiterst aangenaam om te lezen.

Zoals Fasseurs andere schriften leest *Dubbelspoor* als “een wetenschappelijk verantwoord verhaal”, het kwaliteitsmerk van de auteur. “Onderwerpen als familie, gezinsleven, vriendenkring, vakantiereizen en andere particuliere

zaken” blijven in *Dubbelspoor* met opzet zo goed als ongenoemd. Om de herinneringen van de intellectuele levensgenieter Fasseur ten volle te kunnen appreciëren, dient de lezer wel behoorlijk vertrouwd te zijn met de Nederlandse geschiedenis sinds de Tweede Wereldoorlog en bij voorkeur goed geïnformeerd te zijn over de (westerse) historiografie.

Vanaf zijn huwelijk in 1970 tot aan zijn dood een kleine halve eeuw later woonde Fasseur in “een kloek herenhuis aan de P. S. Gerbrandyweg” in Den Haag. Over de antirevolutionaire politicus Pieter Sjoerds Gerbrandy (1885-1961), die tijdens de Tweede Wereldoorlog premier was van de Nederlandse regering in Londense ballingschap en die in de late jaren 1940 met anderen een staatsgreep had willen plegen om de onafhankelijkheid van Indonesië ongedaan te maken, presenteerde Fasseur in 2014 een biografie. Dat deze levensbeschrijving, meer nog dan zijn geschriften over de Nederlandse monarchie, vrijwel onverdeeld “de hemel in geprezen” werd, spoorde de immer bedrijvige publicist aan om “verder te schrijven”. “U hoort nog van mij”, zo luidt de slotzin van *Dubbelspoor*. Spijtig genoeg is zijn biografie van Gerbrandy zijn laatste grote historisch-wetenschappelijke publicatie gebleken.

NICO VAN CAMPENHOUT

CEES FASSEUR, *Dubbelspoor. Herinneringen, Balans*, Amsterdam, 2016, 368 p.

Noot

(1) Zie de blog van *Ons Erfdeel*:
[www.onserfdeel.be/nl/blogs/detail/
cees-fasseur-1938-2016](http://www.onserfdeel.be/nl/blogs/detail/cees-fasseur-1938-2016).